

ÖREBRO MISSIONSSKOLA
Örebro Teologiska Högskola

”Dom jävlarna ska skjutas”

***Möjligheter och svårigheter i mötet mellan
sexualbrottsdömda och församling***

Waldemar Sjögren

AA2551 PROJEKTARBETE 7,5hp
Vårterminen 2008
Handledare: Roland Spjuth

Abstract

As a pastor, both in a small church and at a prison with inmates convicted for sexual crimes, I've seen the need for many inmates to find a Christian community to continue their spiritual journey and to help them create a new social network, after their release from prison. This essay is dealing with the theology of forgiveness, reconciliation and forgetting evil done to us. It also deals with the possibilities and the difficulties in the meeting between a local church and a sexual predator. To my help to find facts around this subject, I have used books and articles, and also interviewed an inmate at the prison where I work as pastor. The essay will show that the church has to be different from society and practise grace instead of condemnation. It will also show that local churches have to think through a policy on how to act when a former sexual predator wants to share the community.

Keywords: Sexual predator, sexual offender, sexual crime, church, forgiveness, Miroslav Volf

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Frågeställning	4
1.3 Syfte	4
1.3 Metod	4
1.4 Urval & avgränsningar	5
1.5 Litteratur	5
2. Intervju med sexualbrottsdömd	7
3. Teologiska referensramar	9
4. Möjligheterna	11
4.1. Nåd & kristen gemenskap	11
4.2. Socialt Nätverk	12
5. Svårigheterna	14
5.1. Förhållningsregler	14
5.2. Preventiva åtgärder	16
6. Diskussion	18
Källor och litteratur	20
Otryckt material	20
Intervjuer	20
Internetdokument	20
E-post	20
Övrigt	20
Tryckt material	20

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I vår har en CD med artisten Säkert, eller Annika Norlin som hon heter, snurrat i min stereo. I låten "Allt som är ditt" beskriver hon ett sexuellt övergrepp och slutar låten med strofen "Dom jävlarna ska skjutas".¹ Detta blev också titeln till denna uppsats, kanske lite provocerande när uppsatsen är skriven av en pastor. Men det är ändå ganska passande för den allmänna åsikt som ligger i luften denna vår. Våren då 10-åriga Engla våldtogs och mördades utanför Stjärnsund, och Elisabeth lyckades komma ut ur den källarhåla i Amstetten i Österrike där hennes far hållit henne fången i 24 år, och utnyttjat henne sexuellt. Hemska brott som gör mig upprörd och ledsen.

Under sommaren 2004 fick jag som ganska ny i min pastorstjänst erbjudandet om att börja arbeta som fängelsepastor på en kriminalvårdsanstalt. Där fanns bland annat män dömda för olika sexualbrott. Tack vare att jag arbetat som fängelsepastor en dag i veckan, har jag mer och mer insett vidden av vad det innebär att bli dömd för ett sexualbrott. Det får oftast större konsekvenser i det sociala nätverket än att bli dömd för andra brott. Detta beror dels på att själva brottet ofta väcker avsmak i människors liv på ett annat sätt än andra brott gör, och dels för att brottsoffret ofta är en i den dömdes egen familj eller bekantskapskrets.

Flera av dessa män uppmuntrar jag att läsa Bibeln och att prova kristen bön. I många samtal ber jag också för deras livssituationer, om hela relationer till vänner och familj, och om människor som kan stötta dem efter avtjänat fängelsestraff. Den spirande tro som väcks i dessa mäns liv under anstaltstiden måste kunna ges möjligheten att kanaliseras in i en församlingssamfund efter frigivning, men hur? Det är mötet med dessa män och pastorstjänsten i min egen församling som gjort att jag kände ett behov av att få fundera kring denna fråga.

1.2 Frågeställning

Med denna uppsats vill jag fundera över vilka möjligheter det finns för en kristen församling att hjälpa sexualbrottsdömda in i ett socialt nätverk och kristen gemenskap efter avlutat straff. Men jag vill också försöka se vilka svårigheter en församling möter när en sexualbrottsdömd kommer in i gemenskapen.

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att underlätta mötet mellan sexualbrottsdömda och den kristna församlingssamfundet.

1.3 Metod

Jag kommer att studera ett urval av den litteratur som finns på området i form av böcker och artiklar som teoretisk referensram. Som komplement kommer jag att göra en kvalitativ intervju med en kristen sexualbrottsdömd informant. Denna intervju kommer att redovisas

¹ Text & musik: Annika Norlin, Razzia Songs/EMI Music Publishing AB, 2007

anonymt. Intervjun är inspelad på anstalten Kristianstad och finns utskriven hos mig. Jag är medveten om att jag inte kan generalisera utifrån bara en informant. Eftersom jag inte funnit några tidigare undersökningar som behandlar min frågeställning har jag försökt skaffa mig en situationsbild utan anspråk på vetenskaplig klarläggning. Jag har i ett e-post kontaktat 21 präster och pastorer som enligt Sveriges Kristna Råds register arbetar på anstalter för sexualbrottsdömda i Sverige för se om de har erfarenheter gällande uppsatsens syfte.² Jag fick endast svar från tre stycken vilket gör att jag inte kan dra några generella slutsatser utifrån de tre svar jag fick.³

1.4 Urval & avgränsningar

Jag har valt att avgränsa mig till just sexualbrottsdömda män. Dels för att jag möter dessa män varje vecka på anstalten och dels för att de brotten ofta väcker mycket känslor både i media och i djupet av en människa. Att jag valt män beror på att 98 % av alla dömda för ett sexualbrott är män.⁴ Uppsatsen kommer inte att fokusera sexualbrott i stort, inte på brottsoffren, och inte heller kyrkans etiska syn på sexualbrott, utan enbart mötet mellan en lokal kyrka och en nyss frigiven sexualbrottsdömd.

Informanten är vald utifrån att det är en man som just nu sitter på anstalt, dömd till 6 års fängelse för grov våldtäkt mot minderårig. Han har erkänt sitt brott. Hans nätverk efter brottet är väldigt litet. Jag vet att han har en kristen tro, och jag ser i samtal att han skulle må bra av att få finnas med i en församling/gemenskap efter avslutat straff.

Jag väljer att tänka kyrka utifrån mitt eget sammanhang som pastor i en frikyrka i Sverige. Så när jag skriver kyrkan, lokal kyrka och församling, så är det bilden av en frikyrka jag skriver utifrån.

1.5 Litteratur

Eftersom detta verkar vara ett ganska outforskat område har jag valt att använda mig av tre kategorier litteratur. För det första är det litteratur som hjälper mig att få en teologisk referensram. Här har jag valt att läsa Miroslav Volf och hans tänkande kring försoning och glömska. För det andra är det litteratur som utmanar kyrkor att välkomna alla människor in i gemenskapen. Här har jag bland annat valt att läsa John Burke, en amerikansk pastor, som nyligen varit i Sverige inom nätverket Willow Creek Sverige och pratat om just detta. För det tredje är det litteratur som utmanar kyrkor att vara uppmärksamma, så att ingen blir utsatt för sexualbrott i den verksamhet man bedriver. *Protecting your church against sexual predators* är en handbok för församlingsledare med syftet att hjälpa kyrkor att undvika att barn och tonåringar blir utnyttjade sexuellt i verksamheten och också för att undvika att bli stämde på stora belopp. Eftersom den är skriven i ett amerikanskt sammanhang är den skriven utifrån amerikansk lagstiftning, men har mycket som går att överföra in i ett svenskt sammanhang. Författaren är advokat och har både försvarat sexualbrottsdömda och församlingar som blivit

² Frågan som ställdes var: "Jag undrar helt enkelt om ni sett sexualbrottsdömda som hittat en plats i en kristen gemenskap efter sitt straff? Hur har det i så fall fungerat, har ni fått någon feedback? Vilka möjligheter och svårigheter kan ni se som pastorer, präster & diakoner?"

³ Att endast tre svarade kan naturligtvis bero på många anledningar. En skulle kunna vara att Sveriges Kristna Råds uppgifter om aktuella e-post adresser är dåligt uppdaterat och att mottagarna inte fått mitt e-post. En annan skulle kunna vara att de inte har någon egentlig erfarenhet av kontakt mellan församling och sexualbrottsintagen efter frigivning och därför inte brytt sig om att svara. En tredje anledning kan ju naturligtvis också vara ointresse.

⁴ Brottsförebyggande Rådet (2008-02-02)

stämda. *I trygga händer* är ett material som Frälsningsarmén i England tog fram 1998 och som senare översatts och omarbetats för svenska förhållanden. Det materialet tar i 14 punkter upp har man som kyrkan kan förebygga, så att barn och tonåringar inte utnyttjas i verksamheten. Alla anställda i Frälsningsarmén i Sverige har utbildats i materialet. Sveriges Kristna Råd har tagit fram *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*, som en hjälp till kyrkor att teologiskt och praktiskt resonera kring sexuella övergrepp och undvika dem i kyrkomiljön.

2. Intervju med sexualbrottsdömd

Under ett års tid har jag regelbundet träffat en man varje vecka på anstalten och samtalat om stort och smått och bett tillsammans. Han växte upp i ett afrikanskt land på en missionsstation, som drevs av amerikansk och svensk pingstmission. Hans mamma dog strax efter han föddes, och han hade bara sporadisk kontakt med sin pappa och sina syskon under uppväxten. Innan han flyttade till Sverige var han aktiv i församling i olika ledaruppgifter. Han har däremot aldrig riktigt hittat en kristen församling i Sverige, där han känt sig hemma.

Utgångspunkten för intervjun var just mötet mellan sexualbrottsdömd och kyrka, och resonemanget kom att handla mycket omkring begreppen förlåtelse, nåd, fördömande och återupprättande. Eftersom min informant lättare samtalar på engelska så använde vi oss av det under vårt samtal.

The feeling I have sitting here is that I am dead to the formal life. And I have a feeling that when I come out I have to live as a new person. And in fact I have to live in a new commune, and make new friends.⁵ Actually I feel that everything I have before, everyone I know before is past away in an old life.⁶

Mannen jag intervjuar berättar i sin historia om samma upplevelse som så många andra sexualbrottsdömda. Upplevelsen av att bli utesluten ur sitt gamla sociala nätverk. Han hade tidigare ett ganska brett kontaktnät med landsmän både i Sverige och Europa som nu helt är kapat. Också andra vänner och grannar har slutat höra av sig till honom. Däremot så tog en pensionerad präst, som hört om honom, kontakt under hans vistelse på anstalten i Kumla, och han besöker nu min informant regelbundet, och min informant har fått skriva sig på hans adress.

På frågan om vad som hänt med hans kristna tro under tiden i häkte och fängelse menar min informant att det är tack vare sin tro som han har hopp. Han har läst igenom Bibeln flera gånger och också studerat vissa nyckelord som t.ex. nåd och förlåtelse. Han tar också bibelberättelser till hjälp för att identifiera sin egen situation och se på vilket sätt han tycker att en församling ska ta emot en sexualbrottsdömd efter avtjänat straff.

Min informant ser sin kristna tro som en oerhört viktig del i att hitta tillbaka till ett nytt liv efter avtjänat straff. Men i intervjun poängterar han vid flera tillfällen sin oro för hur han kommer att bli bemött om han skulle söka sig till en kyrka efter sina 4 år som han måste sitta i fängelse.

So defiantly church is going to be an important part of my life, but the question is how will I be received in the church or will I be received in church if people know that I am a sexual offender. Am I going to be welcomed or am I going to be condemned for life?⁷

Det måste vara en skillnad mellan samhället och kyrkan, menar informanten. I samhället sitter stämpeln av pedofil eller våldtäktsman kvar och gör att man får mycket svårare att hitta in i ett nytt socialt nätverk. Kyrkan bör istället vara en motkraft.

Because in these days always when there is a sexual crime people avoid you. Because the church should be different from society, the society condemns people of sexual crimes, that are what they like for lifetime. If the church is going to do that, what is the

⁵ Intervju (2008-04-08) s.1

⁶ Ibid s.2

⁷ Ibid s.2

difference between the church and the society? There should be a difference you know, we should have this trust and faith in God, in Jesus that he has the power to forgive and cleanse our sin, and we should believe 100% in that.⁸

Under intervjun poängterar mannen jag intervjuar flera gånger hur det finns förlåtelse och en andra chans hos Jesus för dem som verkligen ångrar sig, ser sina felaktiga handlingar, och återberättar flera exempel från både Gamla och Nya Testamentet som handlar om Guds förlåtelse. På samma sätt återkommer han flera gånger till frågan om människor som är kristna kommer att kunna förlåta honom. Och en fråga som vi inte tog upp i vår intervju, men som jag vet finns i bakgrunden – kommer brottsoffren att kunna förlåta? ”It’s difficult for us to really take the concept of forgiveness and practise it as Jesus said.”⁹ Han resonerar också kring det faktum att alla är syndare och att alla synder kan bli förlåtna. I Guds ögon är sexuell synd lika fel som lögn.

Han tar också bilden från Moseböckerna av församling som en asylstad, en fristad i en värld av fördömelse, där den som dömts för ett sexualbrott just kan få en andra chans att bygga upp en ny tillvaro.¹⁰

The church should be like a refuge for somebody who committed sexual crime, for society is condemning you. You go to the court, you are condemned, you can not go here, you can not do that, the social is... You have all this whole society just condemning, condemning. You run to the church for a refuge, I know in the Bible where God, he pointed cities of refuge for those who committed crime, that was the model at that time. But they could run there and there they could be safe you know. The church should be in that today...¹¹

Vi samtalar också en stund kring begreppet ”restoration” och hur han ser att det praktiskt skulle kunna gå till, om han ville komma med i en kristen församling efter avslutat straff. Vi ska använd vårt sunda förnuft, menar han. Det handlar om en process att föra en människa tillbaka till ett tidigare tillstånd. Han ser också, att det både för sin egen skull, och för en församlings skull, är bra att han inte arbetar bland barn och tonåringar.

I would not aspect to go to the church and aspect to work with children and young people where there is vulnerable and where you can be accused of a sexual crime. That is going a step too far too fast. Maybe if I accept the fact because I committed a sexual crime there a certain areas that I will not be able to work in. For my own protection and for may own reputation and even for future situations so I’m not accused of it. So the church should actually find another area witch is more suitably.¹²

Att hitta andra uppgifter för engagemang, framhåller han som viktigt, att kunna få 100 % tillit på ett annat område i församlingen än barn & ungdomar.

Han avslutar vårt samtal med orden: “If church can’t take a stand and help people, where will we turn to, whom else?”¹³ Det är den utmaning han skickar med till mig och till er som läser denna uppsats.

⁸ Ibid s.4

⁹ Ibid s.3

¹⁰ 4 Mosebok 35:6 & 5 Mosebok 19

¹¹ Intervju (2008-04-08) s.5

¹² Ibid s.4

¹³ Ibid s.7

3. Teologiska referensramar

I olika böcker så jobbar Miroslav Volf med frågan om försoning och förlåtelse. Roland Spjuth sammanfattar hans tänkande med orden:

Förlåtelsen är en social händelse. Den är inte primärt något en individ tänker och känner utan är en händelse mellan människor som syftar till att återställa brutna relationer. Förlåtelsens mål är att det onda ska utplånas så att den sociala gemenskapen återupprättas.¹⁴

Om vi applicerar detta in i en sexualbrottsdömd mans liv, så handlar det alltså inte bara om förlåtelse från Gud, utan målet är att den sociala gemenskapen ska återupprättas.

Volf skriver om förlåtelsens process i fyra steg, där det första steget handlar om att synderna fördöms, genom att förlåtelse erbjuds. Förlåtelsen blir bara relevant om vi ser att en handling är ond. Förövaren måste se att deras handlingar är felaktiga och har skadat brottsoffret. Volf menar också att det är viktigt att minnas vad som är sant i detta sammanhang, både som förövare, brottsoffer och som del av samhället runt omkring. När en förövare inte i minnet återger vad som hände på ett sant sätt, gör det, att han fortsätter att skada brottsoffret. Försoning, menar Volf, kan bara ske när både förövare och brottsoffer väljer att minnas sanningen.¹⁵

Nästa steg i försoningsprocessen är omvändelsen. Förlåtelsen är en gåva som måste tas emot genom omvändelsen. Från Guds sida, ges alltid förlåtelse till varje människa.

Since perpetrators are part of the "all" for whom Christ died, they also obtain emancipation – divine emancipation that frees them from guilt of their evil deeds and the power of their evil desires. In the memory of the Passion, wrongdoers are remembered as forgiven and freed from the hold of evil on their lives.¹⁶

Så från Guds sida finns det alltid förlåtelse att ta emot för den som omvänder sig. Men eftersom förlåtelsens mål är, att den sociala gemenskapen ska upprättas, så handlar det ju också om, att förlåtelsens gåva ges av brottsoffret och tas emot av förövaren. Detta är ju naturligtvis svårare om man blir dömd för våldtäkt. Det finns restriktioner, som gör att förövaren inte får kontakta brottsoffret. Ofta byggs det upp ett skydd från anhöriga och från socialtjänsten kring brottsoffren, särskilt om de är minderåriga, vilket är helt naturligt. Därför ligger initiativet hos brottsoffret.

Tredje steget handlar om att på något vis återställa den skada man åstadkommit. Här menar Volf att själva straffet, fängelse och skadestånd i vårt fall, ingenting återställer för den som utsatts för ett övergrepp. Straffets funktion ligger i samhällets markering av ett felaktigt beteende och att eventuellt hindra en förövare att fortsätta med sina övergrepp. Återställelse är ju naturligtvis oerhört svårt när det gäller sexualbrott, det handlar ju inte om att lämna tillbaka något stulet föremål till exempel, utan ibland om djupa inre sår. Trots det menar Volf, att det måste finnas med, för att försoning ska kunna vara möjlig.

Sista steget i processen är försoningen. Förlåtelsens mål är att forna fiender ska kunna omfamna varandra i kärlek. För att bli hel igen som människa behöver brottsoffret mer än inre helande och rättvisa i domstol.

¹⁴ Spjuth (2007) s.231-244

¹⁵ Volf (2006) s. 56

¹⁶ Ibid s.118

Bound in a perverse bond with wrongdoers by having suffered at their hand, victims can be fully liberated and healed from the wounds of wrongdoing only if the perpetrators genuinely repent and the two parties are reconciled to each other.¹⁷

Volf menar också att det är först här, som den som blivit utsatt för övergrepp, kan börja att välja att inte minnas övergreppen längre. Det är alltid den som utsatts för övergrepp som väljer att skjuta minnen från övergrepp in i glömska för att gå vidare i livet. Ingen kan kräva eller tvinga någon att glömma övergrepp, utan för att vara en äkta process kan det bara ske när relationen mellan brottsoffer och förövare blir hel igen, i själva försoningen. Den försoningen sker bara i en förvandlad social miljö.¹⁸

Minnet har viktiga funktioner i relationen mellan brottsoffer och förövare. De sanna minnena från övergrepp hjälper till så att rättvisa kan skapas. De sanna minnena hjälper dig också att på alla sätt undvika att hamna i en övergreppssituation igen. Så minnen från övergrepp är inte av ondo utan kan också vara en hjälp och ett skydd för den som utsatts för övergreppen.

Profeten Jesaja beskriver Guds framtida värld som en ny himmel och en ny jord, precis som Uppenbarelseboken i Nya Testamentet gör. En värld där vi inte längre kommer att tänka på de minnen som orsakat oss smärta i detta livet.

Nu skapar jag en ny himmel och en ny jord. Det som varit ska man inte mer minnas, inte längre tänka på. Nej, gläd er och jubla för evigt över det som jag skapar. Jag skapar om Jerusalem till jubel och dess folk till glädje.¹⁹

Där, och först där, kommer vi enligt Volf helt och fullt att kunna släppa minnen av övergrepp. Han beskriver detta utifrån egen erfarenhet av att ha blivit utsatt för övergrepp under flera månader av förhör av en jugoslavisk militärofficer som han kallar ”Captain G”. Om både han och ”Captain G” skulle hamna i himmelns förgård, så kan de inte försöka att inte låtsas om varandra, menar Volf. De måste försonas, sätta ord på övergreppen, komma överens om vad de innebar, ge och ta emot förlåtelse, och kunna se det fantastiska i att vara på väg in i himlen tillsammans. Då kan både förövaren och brottsoffret till slut låta minnena falla i glömska. Då behövs inte längre minnet som ett skydd att inte utsättas för övergrepp igen, eller en hjälp att uppnå rättvisa.

Den som är dömd för sexualbrott av olika grad kan naturligtvis få ta mot förlåtelse från Gud, men som vi såg i Volfs resonemang, så bygger det på en ärlig omvändelse från förövaren. Men det kan ofta vara svårare att fullfölja hans resonemang, när man sitter i fängelse för sexualbrott. Smärtan kan bli stor om man inser sitt brott och den skada man åsamkat en annan människa, och aldrig vet om man kommer att få vara med om försoning, eller om man någonsin kommer att få förlåtelsens gåva från sitt brottsoffer. Här har församlingen en stor betydelse i att visa de som verkligen omvänder sig på en väg framåt. Volf menar att minnas sant är en gemensam aktivitet. Och för att minnas sant genom linsen av Jesus död och uppståndelse, behöver vi vara en del av en gemenskap som minns Jesus död och uppståndelse.²⁰ Det gäller för både förövare och brottsoffer, som vill ta emot förlåtelsen och försoningen i Gud.

¹⁷ Ibid s.119

¹⁸ Ibid s.146-147

¹⁹ Jesaja 65:17-18

²⁰ Volf (2006) s.126

4. Möjligheterna

Många frikyrkor idag vill göra tröskeln lägre och säger ”kom som du är”.²¹ Frågan är om det då också finns plats för människor som avtjänat fängelsestraff för kriminella handlingar. Det är speciellt svårt för män som avtjänat straff för våldtäkt och kanske till och med våldtäkt mot barn, att hitta en kristen gemenskap där de kan få börja växa som lärjungar till Jesus?

4.1. Nåd & kristen gemenskap

Författaren Gordon MacDonald har sagt:

Världen kan göra nästan allting lika bra som, eller ännu bättre än kyrkan. Man måste inte vara kristen för att bygga hus, ge de hungrande mat eller bota de sjuka. Det finns bara en sak som världen inte kan göra. Den kan inte erbjuda nåd.²²

John Burke, amerikansk pastor, skriver att för att vi uppriktigt ska tro på de goda nyheterna om Guds nåd, måste vi ofta uppleva nåd förmedlad genom andra människor.²³

Detta anknyter också till Volfs resonemang ovan om att det är i den kristna gemenskapen som man kan få uppleva Guds gåva av förlåtelse. I en gemenskap av nåd, kan vi ta till oss att Guds nåd. Det gäller också för min skuld och min skam. Med andra ord är det i den kristna församlingen som en sexualbrottsdömd påtagligt kan få uppleva Guds nåd och Guds gåva av förlåtelse. Burke menar att en kristen församling måste fokusera på en människa som Guds älskade mästerverk, och inte fokusera på en människas bristfälliga historia eller nuvarande liv.

Fast som kristen gemenskap tar man en risk när man säger att alla är välkomna som de är. Det kan ju vara så att de man säger välkommen till inte vill förändras. Att församlingens acceptans tolkas som att församlingen samtycker till trosföreställningar, livsmönster och beteenden som inte Gud skulle hålla med om. Men att acceptera människor är inte detsamma som att hålla med om deras bristfälliga beteenden. En ”kom-som-du-är” kultur måste dock alltid vara den nådebaserade grunden som Gud bygger sin församling på.²⁴ Utifrån den grunden kan sen Gud förändra människors livsmönster och beteenden. Det är Gud som ger växten, vår uppgift är att välkomna, utmana och leda människor in i gemenskap med Gud och med församlingen.²⁵

Burke menar vidare att en församling aldrig kan stanna i att säga: ”Kom som du är”. Det måste också finnas en fortsättning i att: ”men stanna inte där”. Som efterföljare till Jesus är vi alltid på väg, vi växer, mognar, men inte utifrån en läroplan, utan personligt utifrån var just vi är i livet. Denna tillväxt är relationsbaserad, måttet för den andliga mognanden är kärlek.²⁶ Mognad innebär att jag växer i kärlek till Gud och till människor. Det innebär att jag växer i karaktär, mina karaktärsdrag byggs upp, och att jag växer i vilja att bygga Guds församling, en gemenskap av kärlek. Burke förordar tillhörigheten i en smågrupp i församlingen och att hitta en ”löparpartner” som två viktiga steg för denna andlig tillväxt och mognad. En löparpartner innebär att man väljer en person som man ger insyn i sitt liv och som får chansen att regelbundet ställa frågor, som kan leda till reflektion och en vilja att växa.²⁷ Detsamma

²¹ Många Frikyrkor i min egen evangelikala tradition har inspirerats av Willow Creek Community Church i Chicago och andra församlingar i dess nätverk. Se till exempel böckerna *Kyrkans som rev murarna* av Bill Hybels och *Kom som du är* av John Burke.

²² Citerat i Burke (2007) s.90

²³ Ibid s.97

²⁴ Ibid s.101

²⁵ 1 Korintierbrevet 3:6

²⁶ Johannesevangeliet 13:34-35

²⁷ Burke s.115

gäller en välfungerande smågrupp, det blir ett forum där människor ser mig och kan hjälpa mig att växa.

Att tillåta andra människor insyn i sitt liv är något som också kännetecknar tolvstegsmetoden. Tolvstegsmetoden används av miljontals människor i västvärlden för att bearbeta skadorna i sitt liv och i sina relationer.²⁸ Där samlas man i grupper för att tillsammans genomgå de tolv stegen och på vägen använder de sig av en sponsor eller fadder, vilket i sig innebär en rådgivare och handledare. Även i tolvstegsrörelsen finns alltså den lilla gruppen och en person att stå ansvarig inför med som viktiga ingredienser för att kunna komma tillrätta med sitt liv.

Så om det finns nåd från Gud för en man som är dömd för ett sexualbrott, så måste det finnas utrymme för samme man att få uppleva nåden i en församlingskontext om man ska läsa Burke på allvar. Sen gäller det för den mannen precis som för alla att inte bara stanna där utan att fortsätta växa som efterföljare till Jesus. Då är den lilla gruppen och en människa som man på ett speciellt sätt ger insyn i sitt liv en bra förutsättning, precis som det är det för alla kristna som finns i en församlingssamfund och längtar efter andlig växt.

4.2. Socialt Nätverk

Många sexualbrottsdömda förlorar genom sitt brott stora delar av sitt sociala nätverk och också många gånger sin sociala status. Vi skulle kunna jämföra med bilden av hur leprasjuka beskrivs i Nya Testamentet. De stod utanför samhället och människor undvek närkontakt med dem, även ibland den närmaste familjen. När Jesus möter och helar en leprasjuk man, kan vi tolka det som att det inte enbart var ett fysiskt helande som skedde utan också relationsbaserat helande. Jesus hjälpte mannen in i sitt gamla sociala nätverk.²⁹ Frågan är om det går att göra en parallell mellan Jesus och en leprasjuk man och en kristen församling och en sexualbrottsdömd. Kan en kristen församling få vara med och ”hela” en människa som förlorat nätverk och status och ge personen en ny start in i livet och föra honom in i ett nytt socialt nätverk?

En lokal kyrka inom Unitarian Universalist associations of congregations³⁰ beskriver i en case study hur en medlem inbjöd en känd sexualbrottsdömd man till den lokala kyrkan. Mannen flyttade senare till en annan ort och bildade en ny familj. Senare kom han tillbaka på besök till den lokala kyrka han först blivit inbjuden till och studien beskriver hans livsförvandling “It was a proud day for both Dan and the church when he returned, stepped into the pulpit and thanked the congregation for accepting him, helping him to grow and make a new life possible.” Mannen har med hjälp av sitt nya sociala nätverk, som accepterade honom, kunnat starta ett nytt liv. Studien beskriver sen ett annat tillfälle när en annan sexualbrottsdömd kommer in i församlingssamfundet, men där det inte slutar lika positivt, utan mannen åker in i fängelse för en ny förbrytelse.

Den regionala morgontidningen Corren berättar i en artikel om en pedofil som kallas Erik som tagit sitt liv. Några månader tidigare hade han sökt sig till Svenska Kyrkan i Uddevalla. Han hade inte betraktat sig som troende tidigare i livet, men tankarna och funderingarna på

²⁸ Tolvstegsmetoden kom till genom Anonyma Alkoholister som startades 1935 av Bill Wilson i USA. För en beskrivning av tolvstegsmetoden läs t.ex. Keith Millers bok *Steg in i livet* utgiven 1995 på bokförlaget Libris.

²⁹ Ellingsworth (1992) s.464

³⁰ Unitarian Universalist associations of congregations (2007). Unitarian Universalist associations of congregations är en kyrka som jag inte alls står bakom teologiskt, men som jag ändå tror att en lokal frikyrka i Sverige kan dra paralleller till och kan ta lärdomar av i deras erfarenheter av mötet med sexualbrottsdömda

tron hade börjat när han tidigare avtjänat fängelsestraff för sexualbrott. ”Han var arbetslös och letade efter en plats i tillvaron. Han kände att han ville göra något, säger Ingvar Andersson som är kyrkoherde i församlingen.”³¹ Hans ensamhet beskrivs också i artikeln utifrån en personutredning hos Frivården.

Hela personutredningen ryms på en A4-sida. På 33 rader har frivårdsinspektör Lars Andersson sammanfattat ett liv. Den som läser utredningen kan inte undgå att slå av en sak – ensamheten. – Efter frigivningen har jag haft kontakt med en fängelsepräst. Vi pratas vid i telefon då och då, kanske en gång i månaden. Efter domen förlorade jag alla mina vänner. Fängelseprästen är mitt enda stöd.³²

Under ett halvår får Erik vara med och jobba praktiskt i olika diakonala insatser i det ekumeniska Saronhuset i Uddevalla. Erik orkar sen inte leva vidare längre, men tydligt i artikeln var ändå den betydelse, som det sociala nätverket i församlingen och det ekumeniska Saronhuset fick betyda i hans liv.

Vid ett e-post utskick till de präster och pastorer som enligt Sveriges Kristna Råd arbetar vid anstalter med sexualbrottsdömda fick jag tre svar. Min fråga var om de hade erfarenheter av just mötet mellan sexualbrottsdömda som avslutar sitt fängelsestraff och församlingen. Lars-Olof Andersson, präst på Skogomeanstalten i Göteborg, skriver att han följt en del som försökt hitta en församlingsgemenskap efter sitt fängelsestraff och att han sett exempel på både någon som lyckats och någon som misslyckats. På anstalten firar de gudstjänst varje vecka med deltagare från olika kristna traditioner tillsammans med dem som aldrig haft någon medveten kyrkotillhörighet. ”Var finns den församlingen efter frigivningen?” frågar sig Lars-Olof i sitt svar. Bodil Eriksson, som är pastor på anstalten Viskan utanför Sundsvall, berättar att det varje söndag får komma med 5 intagna till den församling hon är pastor i på söndagens gudstjänst. ”Församlingen har en öppen och generös attityd och ger alla ett bra bemötande” skriver Bodil. Däremot har de inte haft erfarenheten att någon valt att stanna på orten och i församlingsgemenskapen efter sitt straff, eftersom alla är från andra delar av Sverige. Doris Bernhardson är pastor på anstalten Salberga i Sala. Hon skriver:

Församlingar – ja inte skulle jag rekommendera vilken församling som helst till dem när de muckar, det är extremt viktigt att det finns en beredskap att ta emot och stötta och att inte döma en gång till. ...Förhoppningsvis är åtminstone de församlingar som står som arbetsgivare för fängelsepastorer/präster/diakoner mer öppna... annars har vi som finns bakom murarna missat något väsentligt.

³¹ Corren (2007-03-21)

³² Ibid

5. Svårigheterna

Nu har vi sett lite på vilka möjligheter det finns i mötet mellan församlingen och den sexualbrottsdömd. Nåden blir påtaglig. Det finns en gemenskap att växa i som efterföljare till Jesus, och det sociala nätverket kan åter få byggas upp som en hjälp ut ur ensamheten. Men vilka svårigheter kan mötet medföra?

5.1. Förhållningsregler

I en rapport om sexualbrottslagarna i USA skriver Human Rights Watch:

[s]ome politicians cite recidivism rates for sex offenders that are as high as 80-90 percent. In fact, most (three out of four) former sex offenders do not reoffend and most sex crimes are not committed by former offenders.³³

Kriminalvården skriver i en rapport om återfall att mellan år 1994 och 1999 återföll endast 3 % av sexualbrottsdömda i ett nytt sexualbrott. 10 % återföll i annan brottslighet.³⁴ Detta gäller ju naturligtvis brott som klaras upp och där dom faller. Brottsförebyggande rådet som presenterar Sveriges officiella kriminalstatistik har högre siffror där de utifrån 1999 skriver att 1 % återfaller i sexualbrott inom 1 år, 8 % inom 3 år och 25 % inom en 10 års period.³⁵ Återfallsfrekvensen är då på ett ungefär lika stor i USA som i Sverige, men kanske ändå inte så stor som många vill göra gällande. Trots det så finns det naturligtvis en liten risk för återfall när en sexualbrottsdömd man kommer in i församlingens gemenskapen.

Hur kan man då praktiskt förhålla sig som församling om man på något sätt är medveten om att en sexualbrottsdömd vill dela församlingens gemenskap? Om en sexualbrottsdömd verkligen längtar efter upprättelse, vill han också böja sig för de återuppbyggande åtgärder som en församling kommer fram till, menar Glover.

The truly repentant are willing to accept church discipline, to accept rules, and to yield their wills. They are willing to work toward restoration without rebellion or resistance.³⁶

Glover, som skriver utifrån en amerikansk kontext, beskriver praktiskt hur en sexualbrottsdömd kan återföras in i en kristen gemenskap.³⁷ För det första så bör han ha en rak kommunikation med det pastorala ledarskapet i församlingen och berätta om sina problem. Glover skriver ledarskapet i plural, vilket ofta kan vara en fördel att inte bara en pastor eller präst känner till att en man är dömd för sexualbrott, utan att det åtminstone är två. Ledarskapet bör kolla vilka åtgärder som har vidtagits tidigare under fängelsestraffet eller behandlingstiden. Vilka program har personen genomgått, vilka personer har han samtalat med? Sen bör man göra en överenskommelse om att de personer i ledarskapet som han delat sin berättelse med kommer att ha ett vakande öga på honom vid de tillfällen han vistas i kyrkan. Är personen dömd för ett sexualbrott mot barn bör han heller inte vistas ensam med barn eller tonåringar, eller medvetet försöka skapa förtroende hos barn. Glover menar också att detta bör undertecknas i en skriftlig överenskommelse. Detta ser han som särskilt viktigt i en amerikansk kontext efter som kyrkor i USA kan bli dömda till skadestånd om någon blir sexuellt utnyttjad i församlingens verksamhet. Genom skriftligt kontrakt kan man undvika såna skadestånd menar Glover, eftersom man då kan visa vilka åtgärder man som församling

³³ Human Rights Watch (2007-09)

³⁴ Krantz & Lindsten (2005) s. 6

³⁵ Kriminalstatistik 2004 (2005) s. 238-239

³⁶ Glover (2005) s.17-18

³⁷ Glover (2005) s.31-32

vidtagit för att skydda både församlingen som helhet och den sexualbrottsdömde. De skadestånden finns inte i Sverige och det är därför inte viktigt på samma sätt att skydda sig skadeståndsmässigt som i USA.

Att underkasta sig att stå under uppsikt av en eller några personer har också varit den metod som använts utifrån de artiklar jag läst. Tidningen New York Times beskriver i ett reportage med rubriken *Sex Offenders Test Churches' Core Beliefs* hur två församlingar i Kalifornien har handskats med en känd sexualförbrytare som ville dela gemenskapen. I den första församlingen som mr Pliska kontaktade kom han överens med församlingsledningen att undvika barn och alltid vara tillsammans med en annan vuxen person när han var i kyrkan. Församlingen hade också två söndagsgudstjänster så de som inte ville dela gemenskapen med mr Pliska gick helt enkelt på den andra gudstjänsten.³⁸ Det gjorde att han upplevde att hans tid i församlingen fungerade bra. Senare så förlorade han jobbet och flyttade till en ny stad och sökte gemenskap i en ny församling. Där blev reaktionen större och när tidningens reportage skrevs så var mannen med i en liten gemenskapsgrupp i församlingen, men var under tiden en policy togs fram inte delaktig i gudstjänsterna i kyrkan. Även i studien från United Unitarian churches så gör församlingen i båda fallen då en sexualbrottsdömd kommer in i gemenskapen valet att ge dem en ”kompis”, som de väljer att kalla den som övervakar männen.

The minister was informed and met with Dan and welcomed him. Dan agreed to have a ‘buddy,’ who could be with him while he was in church. The purpose of the ‘buddy’ was both to assure the safety of parishioners and to protect Dan against accusations as well.³⁹

En intressant aspekt på förhållningsregler är ju att det inte bara skyddar församlingen från att det ska ske övergrepp i gemenskapen, det skyddar också i detta fallet den sexualbrottsdömde från att felaktigt anklagas för övergrepp. Skulle det ske övergrepp och en känd sexualbrottsdömd finns med i gemenskapen, så kommer det omedelbart att falla en skugga på den mannen. Därför behöver man som sexualbrottsdömd inte se förhållningsregler som ytterligare ett straff, utan som ett skydd för sin egen säkerhet.

I två av de artiklar som nämnts tidigare så kan man också se problem som kan uppstå när bara några få vet om att det finns en sexualbrottsdömd i gemenskapen.

Det fanns, med kyrkoherde Ingvar Anderssons ord, en oro kring honom. Att han var dömd för sexualbrott mot barn kände bara en liten krets i församlingen till. De som visste det skulle senare få kritik för att de låtit en pedofil komma in i gemenskapen.⁴⁰

Detta trots att mannen i fråga inte utsatt någon för brott, att han var dömd pedofil kom istället fram i media när mannen tog sitt liv. Även i fallen från United Unitarian churches så blir människor upprörda när de får höra att de funnits en sexualbrottsdömd i gemenskapen.

A few months later, news of Dan’s background leaked out. Many people were angry. Some parents with young children were particularly angry because they had unknowingly invited this man into their home. The minister supported Dan’s right to be in church. For his part, Dan didn’t hide his past. Most people were genuinely moved by how hard he was working to heal himself through therapy and twelve-step programs.

³⁸ New York Times (2007-04-10)

³⁹ Unitarian Universalist associations of congregations (2007).

⁴⁰ Corren (2007-03-21)

Some kept their children away from him as a precaution, but challenges over his right to attend church subsided over time.⁴¹

Efter en tid så vänjer sig församlingen vid att Dan var tidigare dömd för sexualbrott, han flyttar sedan, men en ny man dömd för sexualbrott söker sig till gemenskapen. "Emotions flew when the congregation learned that another sex offender had been among them."⁴² Där tar församlingsledningen till vara på dem som är upprörda och tillsätter en säkerhetskommitté som tar fram en policy för hur församlingen ska bemöta just sexualbrottsdömda.

5.2. Preventiva åtgärder

I många församlingar ser man säkert möjligheten att någon skulle utnyttja en vuxen eller ett barn sexuellt som liten. Men när man som jag finns varje vecka på en sexualbrottsanstalt så ser man att sexualbrottsdömda finns i alla åldrar, alla samhällsklasser, alla yrken, från storstäder och småställen. En undersökning i USA visar att 70% av kyrkor inte gör någon som helst bakgrundskoll på ideella barn- och ungdomsledare i verksamheten.⁴³ Det gör också att kyrkor i många fall är miljöer som det är lätt för män att skapa kontakter med barn och tonåringar som sen kan leda till att de utnyttjas. I kyrkor finns ofta en atmosfär av tillit och accepterande där vi tror det bästa om varandra.

En man som varit dömd för sexualbrott kan ju naturligtvis komma och flytta in i en församlingsgemenskap utan att berätta för pastor/präst eller annan ledare om sin bakgrund. Flyttar man till en ny ort efter frigivning från fängelset kan möjligheten att få börja med ett blankt blad vara väldigt skön, även när det gäller församlingsgemenskap. Därför är det väldigt bra att som församling ha tänkt igenom hur man på ett bra sätt kan skydda människor i gemenskapen från att utnyttjas på olika sätt.

Frälsningsarmén i Storbritannien tog år 1998 fram ett material med målet att hjälpa kårerna att skydda barnen i verksamheten. Det materialet var en tillämpning av myndigheternas krav på ideella organisationer att ha en plan för hur man skyddar barn i verksamhet men också personal och ideella ledare. Detta material togs till Sverige och anpassades efter svenska förhållanden och Frälsningsarmén har sedan år 2000 utbildat alla anställda och många ideella ledare utifrån materialet *I trygga händer*. Materialet hjälper ledare i kyrkor att definiera vad som är övergrepp, hur man undviker att övergrepp kan ske och hur man hanterar situationer när övergrepp redan har skett. Materialet presenterar ett förebyggande förhållningssätt i 14 punkter. Några väsentliga punkter för att undvika sexuella övergrepp är dels att en ledare aldrig är ensam med barn eller tonåringar, inte i lokaler, inte utomhus, inte i bil och absolut inte vid övernattnig. En annan viktig punkt är att planera verksamhetens lokaler så att verksamheten sker i det öppna och i det synliga. Den kanske viktigaste punkten är ledaren. Frälsningsarmén rekommenderar att alla både anställda och ideella ledare kallas för intervju innan och att referenser tas, alla ledare ska också ha klara uppdragsbeskrivningar och få regelbunden handledning. De rekommenderar också att alla anställda i organisationen kontrolleras om tidigare brottslighet i brottsregistret.

Våren 2003 kom också Sveriges Kristna Råd ut med skriften *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*. Syftet med skriften var dels att markera tydligt både utåt och inåt i kyrkor att sexuella övergrepp inte tolereras, men också att informera och

⁴¹ Unitarian Universalist associations of congregations (2007).

⁴² Ibid

⁴³ Glover (2005) s.13

utbilda kring sexuella övergrepp för att förebygga att de sker. De bygger sina rekommendationer i mångt och mycket på *I trygga händer*, men de poängterar ytterligare två punkter som relaterar till uppsatsens problem. Dels att en person som varit anställd eller ideell ledare i en kyrka och dömts för sexualbrott bör ha ett uppföljningsamtal efter avtjänat straff. ”Det samtalet resulterar säkert ofta i att den dömd inte ska finnas med som anställd, frivillig ledare eller förtroendevald i kyrkans arbete.”⁴⁴ Dels framhåller de också vikten av att i sin egen kyrka faktiskt informera andra församlingar i samfundet/kyrkan om någon ledare blir dömd för sexualbrott för att undvika att denne person efter avtjänat straff går vidare till annan församling.

I flera av de artiklar som tidigare nämnts har församlingens möte med en sexualbrottsdömd lett till att församlingen känt stort behov i att ta ställning i hur man ska bemöta sexualbrottsdömda och också hur behovet av en policy som grund för verksamheten växt fram.

⁴⁴ Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer. (2003). s.16

6. Diskussion

Dom jävlarna ska skjutas sjunger Annika Norlin. I samhället blir du som förövare av ett sexualbrott dömd om och om igen och människor undviker dig, ungefär på samma sätt som människor undvek de leprasjuka på Jesus tid. Då måste församlingen vara annorlunda, menar min informant på anstalten, och jag håller med. Jesus var ju annorlunda, han mötte de leprasjuka och gav dem sitt människovärde tillbaka. Jag tror att den kristna församlingen har en stor uppgift i att föra dessa män, vilket det ofta är, tillbaka in i samhället igen. I en gemenskap av nåd och kärlek i församlingen kan Guds nåd och Guds gåva av förlåtelse bli konkret, så livet kan börja växa igen, både i andlig bemärkelse och i social bemärkelse. Detta är en stor utmaning för en kyrka som vill leva i Jesus fotspår. Att kunna acceptera och vara kärleksfull men samtidigt tydlig med var ens egna åsikter ligger.

Nyckeln ligger i den sexualbrottsdömde och hans förmåga att se sitt brott, se de sår han orsakat i en annan människa och ta ansvar för det. Här är Volfs resonemang kring förlåtelse glasklart. Det finns ingen annan grund till försoning än att förövaren ser sanningen om sitt brott. Men när den förutsättningen finns, en omvändelse har skett och en vilja finns att gå in i en försoningsprocess, så kan inte församlingen stänga dörren. Måste vi då inte stänga dörren framför de flesta av oss människor? Vem är god nog att passa in, vems historia är inte full av felsteg?

Men hur ser man i en människas liv om det finns en äkta vilja till försoning, och en vilja att kunna se sant på övergrepp som skett? Här kommer vi alltid som kyrka få ta risker när vi välkomnar människor. Samtidigt som vi tar risker så ska vi inte vara blåögda. Det jag tror vi som församlingar måste ta lärdom av, är att tänka igenom hur vi bedriver vår verksamhet och vem som är välkommen in i gemenskapen. Vi behöver uttala en policy och här tror jag vi kan använda oss av både Frälsningsarméns *I trygga händer* och Sveriges Kristna Råds riktlinjer vid sexuella övergrepp. I den policyn anser jag också att det är viktigt att ta med hur bemötandet ska ske, när en sexualbrottsdömd vill dela gemenskapen, och vilka förhållningsregler som ska finnas? Här tror jag det behövs flexibilitet från människa till människa. Sexualbrott är ett brett fält av olika brott och det är omöjligt att klumpa ihop alla. Det som alltid bör gälla är att den sexualbrottsdömde har några personer som vet om mannens historia, som håller ett vakande öga över honom och som får insyn i hans liv. Det ger en trygghet för både församlingen och den sexualbrottsdömde. Det vakande ögat kan givetvis kombineras med att samma person också är fadder eller andlig rådgivare och hjälper en person att växa som efterföljare till Jesus.

Det finns svårigheter som inte kommit upp i det material jag använt mig av och som problematiserar mötet. Det är när brottsoffret finns med i församlingen och övergreppen kanske till och med skett i församlingsmiljön. Är det då möjligt att leva tillsammans i samma församling efter avtjänat straff. Av respekt för brottsoffret skulle jag säga att det hänger på brottsoffrets initiativ till att ge förlåtelsens gåva. Här är ju också Volfs resonemang kring att minnas högaktuellt. Gåvan av förlåtelse som leder till försoning kommer alltid från den som blivit utsatt för ett övergrepp. Ibland kan man som brottsoffer inte släppa minnena, utan förövaren får vänta tills den dag då Gud kommer skapa en ny himmel och en ny jord. Om inte brottsoffret klarar att skjuta minnena in i glömskan, så är det bättre att mannen söker en annan kristen gemenskap. En annan svårighet är ju när förövaren är en tidigare anställd i församlingen. Här måste det ju under lång tid handla om att bygga upp ett förtroende igen.

Några konkreta utmaningar att arbeta vidare med är, som jag ser det, dels att fängelsepräster/pastorer/diakoner som arbetar på sexualbrottsanstalter skapar ett nätverk för

att i större utsträckning kunna hjälpa intagna att hitta en församlingsmiljö efter avtjänat straff. En annan utmaning är att de församlingar som har erfarenheter från att sexualbrottsdömda kommit in i gemenskapen börjar dela de erfarenheterna med andra församlingar, både de stora möjligheter som finns, men också svårigheterna. En tredje utmaning är att församlingar engagerar sig redan under anstaltstiden i besöksgrupper för att bygga relationer, som sen kan fortsätta efter avtjänat fängelsestraff.

Källor och litteratur

Otryckt material

Intervjuer

Intervju med anonym informant på anstalten Kristianstad. (2008-04-08). Anteckningar

Internetdokument

Brottsförebyggande Rådet (2008-02-02). *Sexualbrott*.

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=8&module_instance=2
(2008-04-03).

Corren (2007-03-21). *Så levde pedofilen tiden före branden*.

<http://archive.corren.se/archive/2007/3/20/j4h6cw3ct2rmtm2.xml?category1=109984640-4&> (2008-04-16)

Human Rights Watch (2007-09) *No Easy Answers, Sex Offender Laws in the US*.

http://hrw.org/reports/2007/us0907/1.htm#_Toc176672548 (2008-05-07).

New York Times (2007-04-10). *Sex Offenders Test Churches' Core Beliefs*.

<http://www.nytimes.com/2007/04/10/us/10pilgrim.html?pagewanted=1&r=2>
(2008-04-16).

Unitarian Universalist associations of congregations (2007). *A Case Study: A Sex Offender in*

Church. <http://archive.uua.org/cde/ethics/balancing/resources.html#casestudy>
(2008-04-16).

E-post

Bodil Eriksson till Waldemar Sjögren. (2008-03-24)

Doris Bernhardson till Waldemar Sjögren. (2008-03-25)

Lars-Olof Andersson till Waldemar Sjögren. (2008-03-21)

Övrigt

Frälsningsarmén. (2006) *I trygga händer – Bakgrundsmaterial 2006*. Stockholm:

Frälsningsarméns Sociala Institut

Frälsningsarmén. (2006) *I trygga händer – Grundmaterial 2006*. Stockholm:

Frälsningsarméns Sociala Institut

Tryckt material

Burke, John. (2007). *Kom som du är – inga perfekta människor är tillåtna*. (Pierre Josefsson övers.) Vellinge: Corvita (original publicerat 2005)

Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer. (2003). Sundbyberg: Sveriges Kristna Råd

Ellingsworth, Paul. (1992). Leprosy. i Joel B. Green, Scot McNight, I Howard Marshall (ed.) *Dictionary of Jesus and the Gospels*. s. 463-464. Downers Grove, IL: InterVarsity.

Glover, Voyle A. (2005). *Protecting Your Church Against Sexual Predators*. Grand Rapids: Kregel Academic & Professional

- Krantz, Lars & Lindsten, Karin. (2005). *Kriminalvårdens Redovisning om Återfall*.
Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen Förlaget
- Kriminalstatistik 2004*. (2005). Stockholm: Brottsförebyggande Rådet, information och förlag
- Spjuth, Roland. (2007). Om Kristi försoning i efterföljelsens perspektiv. i Gunnar Samuelsson & Tobias Hägerland (red.), *Så som det har berättats: Om bibel, gudstjänst och tro*. s.231-244 Örebro: Libris
- Volf, Miroslav. (2006). *The End of Memory, Remembering Rightly in a Violent World*.
Grand Rapids: Wm.B. Eerdmans Publishing Co